

Становище

За дисертацията на Емил Красимиров Марков, представена за получаване на ОНС „Доктор“ по специалност 3.3. Политически науки

От проф. Антоний Тодоров, д.п.н., Нов български университет, специалност 3.3. „Политически науки“

Представената дисертация е на тема „Влиянието на европейската социалдемократия върху политическото и програмно развитие на българската посткомунистическа левица (2007-2019 г.)“. Разработена е в докторантура към Софийския университет „Св. Климент Охридски“, катедра „Политология“, под научното ръководство на доц. д-р Борис Попиванов.

Дисертацията е в размер от 252 стандартни страници, съдържа увод, четири глави на изложението, заключение и библиографски списък. Като форма и език представеният текст съответства на академичните стандарти.

Как е конструирано изследването?

Темата продължава да е актуална, защото трансформацията на българската левица, която наред най-вече с БСП включва и други партии, продължава и днес. Академичният интерес към тази тема е от самото начало на демократичния преход, но продължава и до ден днешен.

Изследването си поставя две цели, както са формулирани в началото:

- 1) Да се проследи до каква степен програмното развитие на българската посткомунистическа левица следва еволюцията на европейската социалдемократия;
- 2) Как това се възприема от българските участници в този процес.

Тези цели са основателни по заявената тема на дисертацията, защото позволяват да се направят изводи за това, как европейската социалдемократия влияе върху програмното развитие на българската левица и как това влияние се възприема от българските участници. Анализът тук е в категориите на „стимул-реакция“. Трудността, обаче, която е очевидна, е да се обобщи това взаимодействие едновременно в общите категории на „европейската социалдемократия“ (има се предвид ПЕС или отделните партии в Европа) и „българската левица“ (има се предвид предимно БСП или и други партии като БСП, АБВ, Българска социалдемократия).

Колкото до основния изследователски въпрос, той е формулиран така: „Изследователският въпрос, който стои пред мен, е в какъв смисъл можем да говорим за влияние на европейската социалдемократия върху българската левица и как то се осъществява.“ Смисълът на влиянието е трудна за дефиниране категория, но вероятно става дума за това, доколко влиянието произвежда промени върху обекта на влияние. Това означава да се търси доказателство, че взаимодействието на българската левица с европейската социалдемократия произвежда повече промени в българската среда, отколкото обратното. Но също така и че самата българска среда е податлива на такова въздействие. Другата трудност се състои в това, че за изследвания период има динамика в идеологическото и програмно развитие на европейската социалдемократия, и тогава въпросът е,

до каква степен процесът на социалдемократизация на българската левица следва такава еволюция, евентуално се приспособява към нея повече или по-малко избирателно.

Авторът несъмнено търси отговорите на всички тези въпроси и е разположил изследването си в четири глави, които трябва логически да следват общото му разсъждение за насоката и ефекта от влиянието на европейската социалдемократия върху българската посткомунистическа левица. Логиката на изложението започва с дефиниране на съпоставката между европейската социалдемократия и българската посткомунистическа левица в тяхната паралелна еволюция след 1989 г., както и въвеждането на няколко основни понятия ката европеизация на партиите от бившите комунистически страни в Европа и социалдемократизацията на бившите комунистически партии, каквато е и БСП. Втората глава сравнява идеологически и ценностно ПЕС и БСП чрез основните им програмни документи и манифести за европейските избори след 2008 г. Третата глава продължава сравнението, но през призмата на предлаганите политики и визиите за бъдещето. Докато четвъртата глава, на основата на проведени полустандартизирани интервюта се анализира възприемането на влиянието на европейската социалдемократия в средите на българската посткомунистическа левица.

Използваните в изследването методи са описани доста кратко като „съвкупност от качествени методи, а именно: кабинетно проучване (desk research), сравнителен анализ на програмни документи, тематичен анализ, качествено проучване по метода на полустандартизираните интервюта.“ По принцип е добре това да се разшири и да се покаже, на какво именно се разчита при един или друг метод за постигане на отговор на основния изследователски въпрос.

Какви са постиженията?

Няма съмнение че дисертацията представлява задълбочено и оригинално изследване на един съществен за посткомунистическия преход и за политическата система на България въпрос. Еволюцията на българската левица, най-вече на БСП, е съставна част от общия политически процес и позволява да получим ново познание за нашия демократичен преход и за качеството на установената демокрация.

Първата глава на изследването анализира еволюцията и кризите на европейската социалдемократическа левица и на лявото политическо пространство в България, два паралелни процеса, между които има както съвпадения, така и разминавания. Тук акцентът е към едно разработено понятие за „европеизацията на политическите партии“, като под това се има предвид най-вече вътрешна демократична трансформация на партиите и вписването им в един политически плурализъм, който следва най-общо политическата палитра на установените демокрации в Европа. Към това се добавя, обичайно, и приемането на европейската интеграция и нейните достижения като важен елемент на политическата самоличност.

Втората глава анализира идеологическата и ценностната характеристика на тези два колективни политически субекти. Парадоксално, но и критично, авторът изтъква, че в ценностно-идеологически план „програмната еволюция на българската посткомунистическа левица показва реално възприемане на ценностната основа на европеизацията, схващана като социалдемократически вектор, но не и заставане на европейска идентичностна основа на

партийната политика“. Въпросът е за действителното интериоризиране на европейските ценности отвъд тяхното експлицитно приемане.

Третата глава „Политически дневен ред и визии за бъдещето“ е от две части, които обаче не са структурно експлицирани. Първата е почти изцяло резюме на няколко програмни документа на ПЕС, като основополагащата програма от 2013 г., допълнена от Манифестите от 2009 г., 2014 г. и 2019 г. Втората е резюме на програмата на БСП от 2008 г., допълнена от платформите за европейските избори от 2007, 2009, 2014 и 2019 г. Тук е жалко, че текстът на главата не е структуриран с оглед на очакваното систематично сравнение на програмните документи на ПЕС и на БСП (другите партии от левицата в България не са обект на анализа тук). Вярно е, обаче, че авторът е подчертал на много места в тази глава полетата на идеологически различия между ПЕС и БСП (особено след 2019 г.) по теми като миграцията или отговорността на част от европейската социалдемокрация възприела някои от политиките на неолиберализма. Липсва обаче едно по-систематично идеологическо сравнение между ПЕС и БСП, както и по-експлицитно очертаване на еволюцията им във времето (след кризата от 2008 г.).

Четвъртата глава според мене е най-интересната, защото се основава на анализа на проведените интервюта с 19 политици и политически активисти от БСП, АБВ, „Движение 21“ (Д21), „Българска социалдемокрация-Евролевица (БСДЕ) и „Българска левица“. Четири тематични въпроса се съдържат в полудирективното интервю: какво е да си ляв, какво е влиянието на европейската социалдемокрация, какво трябва да се промени в нея и накъде да върви левицата в България. Отговорите на интервюираните са организирани в няколко тематични полита, които всъщност показват допълнително какви са различията между европейската социалдемокрация и българската посткомунистическа левица. Особено важно е заключението на автора, че видимо има разминаване и ценностите, че в България левицата е по-консервативна, ориентирана към „националното“.

Но най-съществено, според мене, е заключението, че „при българската посткомунистическа левица европеизацията кореспондира с основни очаквания в литературата за опортюнизъм и склонност към копиране, които невинаги изразяват действителна преоценка на идентичността“.

Какви са слабостите?

Наред с несъмнено добрите постижения на изследването ще изтъкна и няколко слабости.

Първата е, че всъщност център на изследването на влиянието на европейската социалдемокрация върху българската левица е най-вече и преди всичко БСП. В това няма нищо укоримо, но би могло да бъде показано в заглавието.

Втората е, че кризата на европейската социалдемокрация се обяснява, наред с другото, и с конкуренцията на „крайнолеви, зелени и крайнодесни“. Всъщност въпросът изисква по-обстоятелствен анализ, за какво, в какъв аспект, в какви социални категории са тези конкуренции, които са много различни. Да не говорим, че има разлика между крайна левица (класическа) и радикална левица (нова).

Третата е, че има няколко заявления, които ми се струват проблематични. Твърди се, например, че „силно влияние на социалдемократическата линия преди 1944 г.“, което ми се струва трудно за аргументация. Както и че „след членството на България в Европейския съюз отношенията с европейската левица стават все по-формални“, което не се съчетава особено с избирането на Сергей Станишев за председател на ПЕС след 2011 г.

Има и известни пропуски в библиографията на дисертацията. Липсват позовавания на изследвания като това на Марта Туйкова-Гийеме, която защити и дисертация (макар и на френски език) по темата за трансформацията на БСП от посткомунистическа към социалдемократическа партия. Вярно е, че не може да се изисква от един докторант да владее всички възможни езици, но проучването на изследователското поле изисква дори само споменаването на факта, че има изследвания, които не са използвани заради езика им.

Освен това библиографският списък, който съдържа „монографии, научни статии на английски, немски и български езици, социологически изследвания, документи на партиите (устави, програми и предизборни платформи), публицистични статии, доклади на международни неправителствени организации, изказвания на политици пред медии“ не е организиран по рубрики, така че всеки източник е поставен наравно с всеки други.

Заключение

Възможността за научна критика към един текст е наред с другото и аргумент, че става въпрос за изследователски текст. В заключение ще кажа, че представения текст от Емил Красимиров Марков покрива изцяло критериите на дисертация за присъждане на научната степен „доктор“ по научната специалност 3.3. „Политически науки“. Изследването е задълбочено, достатъчно мащабно, предоставя ново познание и е полезно за други изследователи.

проф. Антоний Тодоров, д.п.н